

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до практичних занять
з навчальної дисципліни**

**"КОРПОРАТИВНІ КОНФЛІКТИ ТА МЕТОДИ
ЇХ ПОДОЛАННЯ"**

**для студентів спеціальності 8.18010014
"Управління фінансово-економічною безпекою"
всіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри економічного аналізу.
Протокол № 6 від 06.12.2013 р.

Укладач Мозгова Л. О.

М54 Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни "Корпоративні конфлікти та методи їх подолання" для студентів спеціальності 8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою" всіх форм навчання / укл. Л. О. Мозгова. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 28 с. (Укр. мов.)

Подано методичні рекомендації до виконання практичних завдань, теми есе, а також критерії оцінювання знань студентів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.18010014 "Управління фінансово-економічною безпекою" всіх форм навчання.

Вступ

У даний час зростає кількість корпоративних конфліктів у сфері діяльності одного з основних суб'єктів сучасного підприємництва – акціонерного товариства. Здійснення акціонерним товариством підприємницької діяльності, успішне вирішення завдань і досягнення цілей, поставлених перед акціонерним товариством при його створенні, можливі лише при наявності в ньому умов для попередження та врегулювання корпоративних конфліктів – конфліктів між учасниками корпоративних відносин. Попередженню і врегулюванню корпоративних конфліктів сприяє точне і безумовне дотримання товариством законодавства, а також його сумлінна і розумна поведінка у взаєминах з усіма учасниками корпоративних відносин.

Для засвоєння теоретичного матеріалу з навчальної дисципліни "Корпоративні конфлікти та методи їх подолання" передбачається проведення практичних занять із застосуванням активних форм та методів навчання.

Практичні заняття проводяться у вигляді занять в аудиторії та комп'ютерному класі та будуються на закріпленні матеріалів лекційного курсу та результатів самостійної роботи студентів з економічною літературою щодо проблем корпоративних конфліктів.

На заняттях студентам надається можливість активної участі в обговоренні теоретичних питань та придбання практичних навичок шляхом вирішення ситуаційних завдань.

1. Загальні методичні рекомендації

Для виконання практичних завдань студенту необхідно розглянути основні поняття за темою, а також відповісти на запитання, що представлені для розгляду на занятті. Це дозволить зрозуміти основні проблеми, що виникають у корпоративних відносинах та правовому їх регулюванні, правильно визначати факти та обставини конфліктних ситуацій, знаходити необхідні норми в правових джерелах тощо.

Для виконання завдань необхідно:

1. виявити об'єкт корпоративного конфлікту (дивіденди, капітал акціонерного товариства, реєстрація акціонерного товариства, значна угода,

рішення загальних зборів акціонерів, процедура вибору та усунення з посади членів наглядової ради та виконавчих органів, процедура проведення загальних зборів акціонерів тощо);

2. визначити суб'єктів корпоративного конфлікту (акціонери – мажоритарні, міноритарні), члени наглядової ради або наглядова рада в цілому, члени виконавчих органів, акціонерне товариство тощо);

3. визначити компетенції учасників корпоративного конфлікту: Закон України "Про акціонерні товариства": акціонери – розділ 5; загальні збори акціонерів – розділ 7, стаття 33; наглядова рада – розділ 8, стаття 52; виконавчий орган – розділ 9, стаття 58, п. 5);

4. визначити законодавчий механізм регулювання об'єкту корпоративного конфлікту:

процедура виплати дивідендів (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 6, стаття 30);

процедура підготовки (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 7, статті 34 – 39) та проведення (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 7, статті 40 – 46);

капітал акціонерного товариства (ЗУ "Про акціонерні товариства" розділ 3);

реєстрація акціонерного товариства (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 2, стаття 9, п. 5, стаття 11);

значна угода (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 13, статті 70, 71);
рішення загальних зборів акціонерів (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 7, статті 42, 50);

процедура вибору (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 8, статті 51, 53, 54, 56) та усунення з посади (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 8, стаття 57) членів наглядової ради та виконавчих органів (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 9, стаття 59, п. 1, 5, 60, 61);

засідання наглядової ради (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 8, стаття 55);

ревізійна комісія – обрання (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 14, стаття 73, п. 1, 2), права та обов'язки (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 14, стаття 73, п. 3, стаття 74);

інформаційна прозорість акціонерного товариства (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 15, статті 77, 78); реорганізація акціонерного

товариства – злиття, приєднання, виділення тощо (ЗУ "Про акціонерні товариства", розділ 16, статті 80 – 87);

5. посилаючись на вищезазначену інформацію, визначити причини конфлікту, правомірність вимог тієї чи іншої сторони конфлікту, оцінити дії конфліктуючих сторін;

6. обґрунтувати свій варіант вирішення проблеми, надати пропозиції щодо врегулювання конфлікту, представити подальший сценарій подій, в залежності від завдання.

2. Зміст практичних занять

Тема 1. Корпоративні конфлікти в системі корпоративних відносин

Мета заняття – розкрити сутність та роль корпоративних конфліктів у системі корпоративного управління підприємством; визначити основних учасників корпоративних відносин та їх інтереси та вигоди; розглянути поняття "конфлікт інтересів".

Основні поняття:

корпоративний конфлікт – це будь-яка розбіжність (суперечка), яка зачіпає або може торкнутися відносин усередині суспільства і виникла між акціонером (учасником товариства) і суспільством або між учасниками (акціонерами) товариства з приводу участі їх у корпорації;

конфлікт інтересів – ситуація, при якій особиста зацікавленість людини може вплинути на процес ухвалення рішення і таким чином принести шкоду інтересам товариства або компанії;

інтерес – прагнення особи повніше задовольняти свої потреби і бажання, що прямо не формалізовано в конкретному суб'єктивному праві, проте не суперечить праву як такому;

економічний інтерес – реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб суб'єктів господарської діяльності.

Структура заняття:

1.1. Учасники корпоративних відносин та основа виникнення цих відносин.

1.2. Вигоди та інтереси учасників корпоративних відносин. Конфлікт інтересів: поняття та особливості.

Запитання для розгляду:

1. Розкрийте різноманіття підходів до визначення поняття "корпоративне управління". У чому полягають причини відсутності єдиного трактування сутності корпоративного управління? Чи можливо узагальнення різних поглядів на корпоративне управління?

2. Розкрийте зміст різних доктрин корпоративного управління / концепцій ведення справ акціонерного товариства. За допомогою яких критеріїв можна охарактеризувати відмінність між доктринами корпоративного управління? Оцініть переваги, недоліки, теоретичну спроможність і практичну актуальність кожної з доктрин корпоративного управління на сучасному етапі. У чому полягає значення доктрин корпоративного управління для правового забезпечення корпоративного управління?

3. Яке трактування понять "конфлікт інтересів" і "баланс інтересів" у контексті управління акціонерним товариством?

4. Сформулюйте і співвіднесіть поняття і принципи управління і контролю, що використовуються акціонерним законодавством досліджуваних правопорядків.

Розв'язання практичних завдань за темою

1. Порівняйте за основними ознаками такі організаційно-правові форми: публічне АТ (Україна), public limited company (PLC) (Англія), business/profit corporation (США), société anonyme (SA) (Франція), aktiengesellschaft (AG).

2. Визначте інтереси та внески учасників корпоративних відносин, нормативно-правове забезпечення інтересів учасників корпоративних відносин.

Теми доповідей:

1. Корпоративне управління: поняття, теорії.
2. Інсайдерська та аутсайдерська моделі корпоративного управління.
3. Англо-американська модель корпоративного управління (принципи, рада директорів, структура власності та ринок корпоративного контролю, оплата праці вищого керівництва).
4. Німецька модель корпоративного управління (принцип соціальної взаємодії, елементи, схема).
5. Японська модель корпоративного управління (роль банків, практика внутрішньогрупового пересування менеджменту, вибіркоче втручання, внутрішньогрупова торгівля).
6. Агентська теорія, які цілі переслідують групи учасників "конфлікту інтересів".
7. Модель Дженсена-Меклінга: агентські витрати.
8. Модель "стейкхолдерів": інтереси учасників корпоративного управління.

Література: основна [1; 5 – 7; 11]; додаткова [20 – 24].

Тема 2. Корпоративні конфлікти між акціонерами підприємств

Мета заняття – розкрити сутність корпоративних конфліктів між акціонерами підприємства; визначити основні причини конфліктів акціонерів підприємств; розглянути поняття "мажоритарні" та "міноритарні" акціонери.

Основні поняття:

акціонер – це фізична, юридична особа (у тому числі акціонерне товариство), іноземна організація (у тому числі не має статусу юридичної особи, але володіє цивільною правоздатністю відповідно до законодавства іноземної держави), муніципальне утворення, яке володіє однією чи кількома акціями в капіталі акціонерного товариства;

інвестор – людина чи комерційна установа, яка вкладає гроші та/або інші активи з метою їхнього збереження та примноження;

міноритарний акціонер (міноритарій) – акціонер компанії (фізична або юридична особа), розмір пакету акцій якого не дозволяє йому безпосередньо брати участь в управлінні компанією (наприклад, шляхом формування наглядової ради). Такий пакет акцій називається "неконтролюючим";

голосуюча акція – акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів (далі – загальні збори) для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства;

значний правочин – правочин (крім правочину з розміщення товариством власних акцій), учинений акціонерним товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства за даними останньої річної фінансової звітності;

значний пакет акцій – пакет із 10 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;

контрольний пакет акцій – пакет із 50 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;

корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Структура заняття:

1. Основні групи акціонерів.
2. Причини та об'єкти конфліктів між акціонерами.
3. Засоби боротьби, наслідки та методи запобігання конфліктів між акціонерами.

Запитання для розгляду:

1. Поняття "акціонер" у доктрині та законодавстві. Природа прав акціонера. Елементи, що розкривають поняття "акціонер" і його правове становище.

2. Питання про визнання/невизнання за акціонером статусу підприємця: позиції доктрини, законодавства та судової практики. Співвідношення понять "акціонер" та "інвестор". Момент трансформації інвестора в акціонера.

3. Поняття "міноритарний акціонер" у доктрині та законодавстві. Недоліки контекстних визначень поняття "міноритарний акціонер".

4. Сутнісні характеристики поняття "міноритарний акціонер", які можна виявити в практиці корпоративного управління.

5. Контрольний пакет акцій: поняття, види.

6. Градація обсягу прав акціонера в законодавстві залежно від розміру належного йому пакета акцій.

7. Специфіка здійснення прав міноритарними акціонерами.

8. Форми захисту прав міноритарних акціонерів: юрисдикційна і неюрисдикційна. Шляхи вирішення суперечок між акціонерним товариством та акціонером у разі порушення прав акціонера: внутрішньокорпоративний (позасудовий), адміністративний, судовий.

9. Прямий позов як засіб захисту прав міноритарних акціонерів.

10. Непрямий (похідний) позов як засіб захисту прав міноритарних акціонерів.

11. Який можна зробити загальний висновок про ступінь специфіки правового регулювання положення міноритарного акціонера?

Розв'язання ситуаційних завдань за темою

1. Акціонерне товариство протягом тривалого терміну не виплачує акціонерам дивіденди. Члени правління товариства отримують винагороду в такому високому розмірі, що залишається частина прибутку товариства, вкрай мала і недостатня для успішного розвитку господарської діяльності товариства. Мажоритарні акціонери, які володіють у сукупності 76 % акцій товариства, прийняли рішення про відсторонення від посади члена правління, обраного до складу правління міноритарними акціонерами, які володіють у сукупності 24 % акцій товариства.

Які дії можуть вжити міноритарні акціонери для захисту своїх прав та інтересів, а також інтересів акціонерного товариства?

2. Засновники А, В, С і D прийняли рішення про заснування акціонерного товариства. Статутний капітал, розмір якого був встановлений

у 100 грошових одиниць, був розділений на 100 акцій з номінальною вартістю в 1 грошову одиницю. Засновники А і В підписалися на 40 акцій кожен, засновники С і D – на 10 акцій кожен. Засновник А у зв'язку з тимчасовою нестачею коштів оплатив акції за ціною 0,80 грошових одиниць, але, розуміючи, що формування певної частини статутного капіталу за рахунок вкладів саме в грошовій формі вельми важливо для успішного початку діяльності товариства, пообіцяв, що як тільки його фінансове становище покращиться, він, безумовно, готовий придбати додаткові акції, у зв'язку з чим в установчих документах товариства була закріплена його обіцянка придбати в рамках першої майбутньої емісії акцій додаткові акції на суму не менше 8 грошових одиниць. Засновник В запропонував в якості оплати акцій, на які він підписався, внести нещодавно куплений ним ноутбук. Засновники оцінили вартість ноутбука в 40 грошових одиниць. Засновники С і D в оплату акцій внесли внески в розмірі 10 грошових одиниць кожен.

У реєстрації акціонерному товариству було відмовлено.

Посилаючись на нормативні акти, визначте причини відмови в реєстрації товариства і вкажіть засновникам на дії, які їм необхідно вжити для того, щоб забезпечити реєстрацію товариства.

Теми доповідей:

1. Акція: поняття, види.
2. Майнові права акціонерів (власників різних категорій акцій).
3. Особисті права акціонерів (власників різних категорій акцій).
4. Обов'язки акціонера. Сучасне бачення .
5. Розміщення акцій. Процедура, етапи, регулювання.
6. Обіг акцій. Регулювання.

Література: основна [4; 8; 16]; додаткова [23; 33; 39].

Тема 3. Основні конфлікти в діяльності Загальних Зборів Акціонерів

Мета заняття – розкрити сутність корпоративних конфліктів під час підготовки та проведення загальних зборів акціонерів; визначити основні

причини конфліктів акціонерів підприємств; розглянути поняття "орган юридичної особи", "орган акціонерного товариства", "компетенція".

Основні поняття:

повідомлення акціонерам – повідомлення, що містить передбачену законом та статутом інформацію і направляється адресату листом з описом вкладення та повідомленням про вручення;

орган юридичної особи – особа (фізична чи юридична) або група осіб, дії яких з огляду на закон або установчі документи породжують правові наслідки безпосередньо для самої юридичної особи;

компетенція – сукупність юридично установлених повноважень, прав і обов'язків конкретного органа чи посадової особи; визначає його місце в системі органів управління АТ. Юридичний зміст поняття "компетенція" включає в себе такі елементи: предмети підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які розповсюджуються повноваження); права і обов'язки, повноваження органа чи особи: відповідальність; відповідність поставленим цілям, задачам і функціям;

органи управління акціонерного товариства – це частини внутрішньої структури корпорації (органи і посадові особи), наділені спеціальної корпоративної правосуб'єктністю, що виконують властиві їм функції, діючи при цьому від імені корпорації.

Структура заняття:

1. Загальні збори акціонерів: компетенція, порядок скликання, регламент. Види загальних зборів.
2. Технології забезпечення та блокування діяльності загальних зборів акціонерів. Проблеми підготовки позовів щодо невизнання рішень загальних зборів акціонерів.
3. Оскарження рішення загальних зборів.

Запитання для розгляду:

1. Охарактеризуйте наявні підходи до розуміння сутності органу юридичної особи.
2. Дайте визначення компетенції органу юридичної особи. Який принцип покладено в основу формування компетенції кожного органу управління акціонерного товариства?

3. Розкрийте питання про склад органів акціонерного товариства. Які існують моделі організаційної структури акціонерного товариства?

4. За якими критеріями можна класифікувати органи акціонерного товариства?

5. Охарактеризуйте компетенцію і види загальних зборів акціонерів.

6. Який порядок підготовки і скликання загальних зборів акціонерів?

7. Який порядок проведення загальних зборів акціонерів?

8. Вкажіть коло суб'єктів, підстави і опишіть порядок оскарження рішення загальних зборів.

9. Яке, на вашу думку, значення загальних зборів акціонерів у системі органів акціонерного товариства?

Розв'язання ситуаційних завдань за темою

1. Складіть всі необхідні документи, пов'язані зі скликанням, підготуванням та проведенням річних загальних зборів акціонерів ПАТ "Астра".

2. За пропозицією ПАТ "А", що є власником 60 % акцій ПАТ "В", на річних загальних зборах акціонерів було розглянуто та прийнято рішення про схвалення великої угоди. Рішення про ухвалення було прийнято одностайно усіма акціонерами, які прийняли участь у зборах; кворум на зборах склав 61 % акцій. Один з акціонерів, що відмовився отримати бюлетень для голосування із зазначеного питання порядку денного, звернувся до суду з позовом про визнання рішення зборів про схвалення угоди недійсним. Для обґрунтування своєї вимоги він вказав на наступне: акціонери не вправі ініціювати питання про схвалення великої угоди, це відноситься до компетенції наглядової ради; у повідомленні про проведення річних загальних зборів акціонерів питання про схвалення крупної операції не значилося; бюлетень для голосування не містив нагадувань про те, що він повинен бути підписаний акціонером.

Які юридично значимі обставини повинен встановити суд? Чи правомірною вимога позивача?

Теми доповідей:

1. Основні схеми корпоративних конфліктів при підготовці та проведенні загальних зборів акціонерів.

2. Основні схеми корпоративних конфліктів при підготовці та проведенні позачергових зборів акціонерів.
3. Захист прав акціонерів у міжнародній практиці.

Література: основна [6; 10 – 12]; додаткова [22; 30].

Тема 4. Конфлікти в діяльності наглядової ради

Мета заняття – розкрити сутність корпоративних конфліктів, що виникають у процесі діяльності наглядової ради; визначити основні причини цих конфліктів; розглянути процедурні колізії при проведенні засідання наглядової ради.

Основні поняття:

наглядова рада акціонерного товариства – орган, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу;

колізія – зіткнення протилежних сил, прагнень, інтересів у сфері певних відносин.

Структура заняття:

1. Наглядова рада: склад, компетенція, обрання, порядок проведення засідань. Голова наглядової ради.
2. Конфліктні аспекти процедури висування кандидатів у наглядову раду.
3. Процедурні колізії при проведенні засідання наглядової ради.
4. Проблемні питання стимулювання ефективної діяльності членів наглядової ради. Система винагород членів наглядової ради. Договір з членом наглядової ради як цивільно-правова конструкція.

Запитання для розгляду:

1. Який порядок призначення або обрання і кількісний склад наглядової ради відповідно до законодавства, а також кваліфікаційні вимоги до заміщення відповідних посад?

2. Охарактеризуйте компетенцію наглядової ради. Який порядок підготовки, скликання та проведення засідань наглядової ради?

3. Які обов'язки наглядової ради?

4. Хто і за наявності яких умов має право оскаржити рішення наглядової ради акціонерного товариства відповідно до акціонерного законодавства? Чи підлягають терміни на оскарження корпоративних рішень відновленню? Чи вправі суд, незважаючи на порушення, залишити чинним оскаржуване рішення?

5. Підстави виникнення та звільнення від відповідальності членів наглядової ради директорів. Непрямий (похідний) позов.

Розв'язання ситуаційних завдань за темою

1. До наглядової ради ПАТ "Ідеал" надійшло три пропозиції щодо висунування кандидатів у колегіальний виконавчий орган, яких обиратимуть на річних загальних зборах акціонерів у кількості 3 чоловік. У першій пропозиції, підписаній Лаврентьєвим (володіє 1,5 % акцій), були висунуті Афанасьєв, Борисов і Ванін. Друга пропозиція, підписана генеральним директором виробничого кооперативу "Зоря" (власника 1,2 % акцій), містила наступні кандидатури: Афанасьєв, Горін, Давидов. Акціонер Драгунін (власник 5 % звичайних акцій) висунув Горіна, Ваніна й себе особисто. При розгляді пропозицій наглядовою радою було встановлено, що Драгунін продав частину належних йому акцій і на момент розгляду його пропозиції він є власником лише 1,9 % звичайних акцій ПАТ "Ідеал"; крім того, пропозиція Драгуніна була направлена поштовим зв'язком і отримана корпоративним секретарем лише 1 лютого 2012 р. (що порушувало вимоги щодо строку, визначеного п.1 ст. 38 ЗУ "Про акціонерні товариства").

Які кандидатури повинні бути включені наглядовою радою в список для голосування у виборах колегіального виконавчого органу ПАТ "Ідеал"? Чи може наглядова рада включити до списку кандидатур додаткових кандидатів на свій розсуд? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на законодавство.

2. У грудні 2011 р. відбулися позачергові загальні збори акціонерів ПАТ "Топаз", які більшістю голосів (від кількості присутніх акціонерів) ухва-

лили рішення щодо дострокового припинення повноважень наглядової ради. Збори затвердили кількісний склад ради у кількості 5 чоловік і обрали 4 членів (одна кандидатура не набрала більшості голосів). Річні збори акціонерів у 2012 р. не проводилися. У лютому 2013 р. наглядова рада переобрала генерального директора ПАТ "Топаз", який уклав з ТОВ "Магазин "Продукти" договір купівлі-продажу будинку магазину. Реєстраційна палата відмовила в держреєстрації переходу права власності на будинок до ПАТ "Топаз" у зв'язку з недієвістю генерального директора. Чи правомірною відмова реєстраційної палати?

3. Наглядова рада ПАТ "Рута" прийняла рішення рекомендувати річним загальним зборам не виплачувати річні дивіденди, а використати отриманий чистий прибуток на відновлення виробничої бази. Однак, збори акціонерів більшістю в 3/4 голосів від числа присутніх акціонерів ухвалили виплату дивідендів у розмірі 1/4 чистого прибутку протягом 1 місяця від дня проведення зборів. По закінченні строку виплати дивідендів один з акціонерів направив претензію до ПАТ "Рута" з вимогою виплатити дивіденди у повному обсязі. Чи обґрунтовані вимоги акціонера? Доведіть.

4. Член ревізійної комісії ПАТ "Діана" Іванов у порядку п.1 ст. 38 ЗУ "Про акціонерні товариства" висунув свою кандидатуру на посаду члена наглядової ради. Однак рада, що діє, не включила його кандидатуру в список для голосування у виборах членів наглядової ради на річних загальних зборах акціонерів. Оцініть дії наглядової ради. Відповідь обґрунтуйте.

5. Заповніть таблицю:

Таблиця

Компоненти процедури відбору членів наглядової ради підприємства

Компоненти	Зміст
Вимоги до потенційних кандидатів	
Періодичність здійснення відбору	
Способи здійснення відбору	
Регламентація відбору (інформаційне забезпечення відбору)	

Теми доповідей:

1. Наглядова рада як орган акціонерного товариства в Україні та зарубіжних країнах.
2. Наглядова рада як орган акціонерного товариства. Система спільної участі в управлінні (Co-determination) в акціонерному праві Німеччини.
3. Оцінка ефективності діяльності членів наглядової ради у міжнародній практиці.
4. Наглядова рада як механізм забезпечення балансу інтересів та запобігання корпоративних конфліктів.

Література: основна [5; 12; 14; 15]; додаткова [21 – 23; 36 – 39].

Тема 5. Конфлікти в діяльності виконавчих органів

Мета заняття – розкрити сутність корпоративних конфліктів, що виникають в процесі діяльності виконавчих органів; визначити основні причини цих конфліктів; розглянути поняття "значної" (крупної) угоди.

Основні поняття:

члени виконавчого органу – посадові особи – члени колегіального виконавчого органу. Статус члена виконавчого органу має також особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства;

афілійовані одна відносно іншої особи (далі – афілійовані особи):

юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи;

члени сім'ї фізичної особи – чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини), які спільно провадять господарську діяльність;

фізична особа та члени її сім'ї, які спільно провадять господарську діяльність, і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою;

посадові особи органів акціонерного товариства – фізичні особи, голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії (ревізора) акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства;

істотні корпоративні дії – дії, вчинення яких суспільством може призвести до фундаментальних корпоративних змін, у значній мірі впливає на структурне і фінансове його становище, у тому числі на становище акціонерів. До істотних корпоративних дій відносяться реорганізація суспільства, придбання 30 і більше відсотків розміщених акцій товариства (поглинання), здійснення великих угод та угод, у здійсненні яких є зацікавленість, зменшення або збільшення статутного капіталу, внесення змін до статуту товариства.

Структура заняття:

1. Проблеми корпоративної регламентації діяльності генерального директора. Нормативна база. Внутрішні положення акціонерного товариства. Завдання положення про одноособовий виконавчий орган.

2. Конфліктні аспекти діяльності колегіального виконавчого органу. Інформаційний обмін між виконавчими органами, акціонерами та іншими зацікавленими особами.

Запитання для розгляду:

1. Який порядок призначення або обрання членів виконавчих органів відповідно до законодавства, а також кваліфікаційні вимоги до заміщення відповідних посад?

2. Охарактеризуйте компетенцію членів виконавчих органів.

3. Дайте поняття значної (крупної) угоди та угоди, у здійсненні якої є зацікавленість. Яку мету переслідує спеціальна правова регламентація порядку укладання акціонерним товариством таких угод?

4. У чому полягає порядок укладення великої угоди? Які правові наслідки його недотримання?

5. Генеральний директор акціонерного товариства. Аспект трудового та акціонерного права.

6. Duty of Loyalty: поняття, значення. Сучасне розуміння Duty of Loyalty: порівняння підходів права компаній Англії та права підприємницьких корпорацій США.

7. Duty of Care: поняття, значення. Підходи до конструювання Duty of Care: історія та сучасність.

Розв'язання ситуаційних завдань за темою

1. Громадянин Василенко, що має 22 % голосуючих акцій ПАТ "Веселка", звернувся у товариство з вимогою надати йому для ознайомлення звіти незалежних оцінювачів і бухгалтерську документацію за останні 5 років, у тому числі договори, пов'язані з відчуженням нерухомого майна та копії платіжних доручень про перерахування грошових коштів за отримані товариством консультаційні послуги від третіх осіб. На думку Василенко, керівництво зловживає своїм положенням і завдає шкоди товариству. Головний бухгалтер відмовив акціонеру, посилаючись на те, що Василенко не має права на подібні вимоги й товариство зберігає документацію тільки протягом 3 років. Хто правий у даній ситуації?

Теми доповідей:

1. Формування оптимального контракту з використанням різних інструментів мотивації менеджерів.
2. Вплив ефекту репутації менеджерів при здійсненні угод на ринці корпоративного контролю.
3. Політика стимулювання топ-менеджменту в міжнародній практиці.
4. Порівняльний аналіз програм стимулювання топ-менеджменту в компаніях.

Література: основна [5; 7; 11; 15]; додаткова [22; 24; 30].

Тема 6. Теоретичні основи та походження інституту недружнього поглинання та корпоративного шантажу (грінмейлу) підприємств

Мета заняття – розкрити походження інституту недружнього поглинання та корпоративного шантажу (грінмейлу); визначити засоби захисту прав акціонерів і протидії незаконному захопленню корпоративних прав.

Основні поняття:

грінмейл – комплекс різних корпоративних дій, що вживаються міноритарним акціонером (учасників товариства) з метою змусити товариство або основних його акціонерів придбати акції, що належали цьому міноритарію за досить високою ціною;

поглинання (англ. take-over) – купівля однієї компанії другою компанією або групою інвесторів;

рейдерство (від англ. raid – набіг або raider – нальотчик) – недружнє поглинання підприємства проти волі його власників, які мають переважне становище в даному підприємстві, та/або його керівника.

Структура заняття:

1. Поняття та види корпоративного шантажу.
2. Схема корпоративного шантажу.
3. Засоби захисту прав акціонерів і протидії незаконному захопленню корпоративних прав.
4. Напрями розвитку законодавчого регулювання сфери захисту прав акціонерів та протидії недружньому поглинанню та корпоративному шантажу.

Запитання для розгляду:

1. Поняття "злиття і поглинання" ("Mergers & Acquisitions, M&As"): економічний і правовий зміст.
2. Учасники процесів "злиття і поглинання".
3. Особливості участі нерезидентів у процесах "злиття і поглинання".
4. Рейдерство. Корпоративний шантаж.
5. Протидія рейдерству. Протидія корпоративного шантажу.
6. Особливості "злиття і поглинання", що здійснюється за допомогою придбання майна.

Теми доповідей:

1. Класична схема корпоративного шантажу.
2. Історія виникнення грінмейлу. К. Дарт.
3. Корпоративний скандал у компанії Enron.
4. Особливості рейдерства в Україні.

Література: основна [2; 3; 7; 15]; додаткова [22; 24; 30].

Тема 7. Способи попередження та вирішення корпоративних конфліктів

Мета заняття – визначити способи попередження та вирішення корпоративних конфліктів.

Основні поняття:

медіація – вид альтернативного врегулювання суперечок, метод їх вирішення із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту;

кодекс корпоративної поведінки – рекомендаційний акт, що має стандарти, правила і принципи, які викладені у вигляді норм, що рекомендовані до виконання.

Структура заняття:

1. Законодавчі основи запобігання і вирішення корпоративних конфліктів.

2. Активізація інституту медіації як альтернативного способу регулювання корпоративних конфліктів.

3. Кодекс корпоративної поведінки як засіб зниження вірогідності корпоративних конфліктів.

4. Рекомендації і вимоги нормативних документів щодо запобігання корпоративних конфліктів.

Запитання для розгляду:

1. Які характерні порушення комунікації в корпоративному конфлікті?
2. Які основні стадії переговорів?
3. Які основні принципи медіації? У чому її відмінність від третейського розгляду?
4. Які існують види медіації ?
5. Які етичні та професійні вимоги до медіаторів (у тому числі у зарубіжних країнах)?
6. Які стадії проведення процедури медіації?
7. Які основні критерії вибору способу вирішення / врегулювання правового конфлікту?
8. Як співвідносяться поняття мирової угоди і медіативного угоди?
9. Яке співвідношення мирової угоди та примирних процедур (переговорів, посередництва та інших)?
10. Які основні світові центри медіації та арбітражу?

Розв'язання ситуаційних завдань за темою

1. ТОВ "Три ДО", що є акціонером ПАТ "Гавана", звернулося в арбітражний суд з позовом про визнання недійсної державної реєстрації випуску додаткових акцій. Позивач затверджував, що емісія защемляє його права (оскільки в результаті емісії значно скоротилася частка належних йому акцій у статутному капіталі) і була проведена з грубими порушеннями чинного законодавства. Зокрема, ТОВ "Три ДО" не було сповіщено про прийняття 7.08.2010 р. наглядовою радою рішення про закриття підписку; статут не передбачав оголошених акцій; документи для державної реєстрації випуску були подані з порушенням строків. Відповідачі – ПАТ "Гавана" і ДКЦПФР – заявили про пропуск позивачем річного строку позовної давності (реєстрація випуску відбулася 24.02.2011 р., а позов було подано 02.04.2012 р.). Крім іншого, відповідачі вказали, що рішення наглядової ради позивачем не оскаржене, а тому є дійсним. У ході судового засідання позивач подав докази того, що він довідався про зроблену державну реєстрацію випуску акцій лише в березні 2012 р. (при ознайомленні зі списком осіб, що мають право на участь у річних загальних зборах акціонерів). Які механізми захисту прав акціонерів при збільшенні статутного капіталу встановлені діючим і колишнім акціонерним законодавством? У яких випадках рішення про збільшення статутного капіталу завжди ухвалюється загальними зборами акціонерів? Дайте оцінку доводам сторін. Яке рішення повинен винести суд?

Теми доповідей:

1. Реорганізація акціонерного товариства. Види, порядок проведення.
2. Захист прав акціонерів при проведенні процедур злиття і приєднання.
3. Доктрина зняття корпоративної вуалі в праві Англії та США (Piercing / Lifting of Corporate Veil).
4. Кодекс Сіті про поглинання і злиття (City Code on Takeovers and Mergers).
5. Методи врегулювання корпоративних конфліктів.
6. Профілактика корпоративних конфліктів.

Література: основна [2; 3; 7; 15]; додаткова [22; 24; 30].

Ділова гра "Корпоративний конфлікт на промисловому підприємстві"

Мета: ознайомити з конфліктними ситуаціями, що виникають на промислових підприємствах в період їх реконструкції, навчити розпізнавати причини та види конфліктів, а також знаходити можливі варіанти їх вирішення.

Етапи гри:

1. Інформування: акціонерне товариство, що випускає продукцію хімічного профілю (наприклад, мючі засоби), опинилося на межі банкрутства. Продукція підприємства через низьку якість і високу собівартість не витримує конкуренції на ринку збуту. Для рентабельної роботи підприємства необхідно вжити таких заходів:

- а) замінити застаріле обладнання на нове;
- б) скоротити приблизно на половину число працівників;
- в) підвищити кваліфікацію працівникам, що залишилися;
- г) знайти (залучити) додаткове фінансування;
- д) радикально перебудувати всю структуру підприємства.

На підприємстві працюють 100 – 150 осіб. Усі працівники поділяються на такі категорії:

- а) адміністративно-управлінський апарат;
- б) працівники передпенсійного віку;
- в) жінки, які мають малолітніх дітей;
- г) всі інші працівники.

Усі працівники є акціонерами свого підприємства.

2. Учасники гри:

- акціонери: мажоритарні, міноритарні;
- наглядова рада;
- генеральний директор підприємства;
- технічний директор;
- менеджер з фінансів;
- керуючий персоналом;
- голова профспілкового комітету;
- представники всіх категорій працівників (а, б, в, г);
- група експертів.

3. Умови гри: проходять загальні збори акціонерів підприємства, на якому розгортається дискусія про шляхи і методи реконструкції підприємства. На зборах присутні усі учасники гри.

Наглядова рада готує загальні збори акціонерів.

Генеральний директор відкриває збори і в загальних рисах доповідає про сформовану ситуацію.

Технічний директор говорить про необхідність впровадження прогресивної технології, пропонує свої варіанти реконструкції підприємства.

Менеджер з фінансів пропонує можливі варіанти залучення додаткового фінансування, необхідного для проведення реконструкції підприємства і вирішення кадрових питань.

Керуючий персоналом висловлює свою думку про шляхи вирішення кадрових проблем.

Голова профкому відстоює права працівників підприємства і пропонує свої варіанти вирішення проблеми.

Представники всіх категорій працівників прагнуть захистити своїх колег і висловлюють свою точку зору з приводу реконструкції підприємства.

Генеральний директор підводить підсумки минулої дискусії.

Обговорення гри: висловлювання експертів з проблем реформування акціонерного товариства та про хід минулої дискусії. Загальне обговорення минулої гри.

3. Рекомендована література

3.1. Основна

1. Агеев А. Б. Создание современной системы корпоративного управления в акционерных обществах: вопросы теории и практики / А. Б. Агеев. – М. : Волтерс Клувер, 2010. – 288 с.

2. Бегаева А. А. Корпоративные слияния и поглощения: проблемы и перспективы правового регулирования / отв. ред. Н. И. Михайлов. – М. : Инфотропик Медиа, 2010. – 132 с.

3. Бегаева А. А. Правовая природа альтернативных способов регулирования корпоративных споров [Текст] : сравнительно-правовой анализ зарубежной и отечественной практики / А. А. Бегаева // Государство и право. – 2009. – № 2. – С. 37 – 47.

4. Бойко Т. Ответственность мажоритарного акционера при вытеснении миноритариев / Т. Бойко // Корпоративный юрист. – 2008. – № 11. – С. 24 – 28

5. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.

6. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.

7. Диагностика стану підприємства: теорія і практика : (Монографія) / під заг. ред. А. Е. Воронкової. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2008. – 520 с.

8. Долинская В. В. Миноритарные акционеры: статус, права и их осуществление В. В. Долинская, В. В. Фалеев. – М. : Волтерс Клувер, 2010.

9. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: (Монография) / [В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский и др.]. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 232 с.

10. Корпоративные конфликты. Причины их возникновения и способы преодоления. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 304 с.

11. Корпорації: управління та культура: (Монографія) / А. Е. Воронкова, М. М. Баб'як, Е. Н. Коренєв, І. В. Мажура. – Дрогобич : Вимір, 2006. – 376 с.
12. Кукура С. П. Теория корпоративного управления / С. П. Кукура. – М. : ЗАО "Издательство экономика", 2004. – 478 с.
13. Лебланк Р. Совет директоров – взгляд изнутри. Принципы формирования, управление, анализ эффективности / Ричард Лебланк, Джеймс Гиллис; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. – 267 с.
14. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями / Г. В. Назарова. – Х. : ХДЕУ, 2004. – 408 с.
15. Об акционерных обществах : Закон Украины от 17 сентября 2008 года № 514-VI // Информационно-аналитическая газета "Налоги и бухгалтерский учет". Будущее акционерных обществ. – 13.11.2008 г. – № 91 (1171). – С. 2 – 43.
16. Осинковский А. Д. Акционер против акционерного общества. – 2-е изд., перераб, и доп. – СПб. : ООО "Издательство ДНК", 2006. – 384 с. – (Корпоративный консалтинг).
17. Педько А. Б. Власність, контроль і конфлікт інтересів в акціонерних товариствах / А. Б. Педько. – К. : ВД "Києво-Могилянська академія", 2008. – 325 с.
18. Радыгин А. Собственность, корпоративные конфликты и эффективность (некоторые эмпирические оценки) / А. Радыгин, С. Архипов // Вопросы экономики. – 2000. – № 11. – С. 114 – 124.

3.2. Додаткова

19. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – К. : Наук. думка, 2003. – 160 с.
20. Внутренние механизмы корпоративного управления: некоторые прикладные проблемы. Отчет по первому этапу исследований (2006/2007 гг.) / А. Д. Радыгин, Р. М. Энтов и др. – М. : ИЭПП, 2007. – 176 с.
21. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К. : Знання, 2007. – 287 с.

22. Ионцев М. Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмейл [Текст] : 2-е изд., перераб. и доп. / М. Г. Ионцев. – М. : Ось-89, 2006. – 173 с.

23. Корпоративный менеджмент: справочник для профессионалов / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро, Н. Г. Ольдородге и др.]; под ред. И. И. Мазура. – М. : Высшая школа, 2003. – 1077 с. : с ил.

24. Корпоративный шантаж как угроза интересам добросовестных миноритариев. Ч. 1 : Проблемы и риски миноритария [Текст] / О. В. Осипенко // Акционер. о-во. – 2008. – № 6. – С. 24 – 34 .

25. Масютин С. А. Корпоративное управление: опыт и проблемы: монография / С. А. Масютин. – М. : ООО "Финстатинформ", 2003. – 280 с.

26. Менеджмент корпорации и корпоративное управление / А. Н. Асаул, В. И. Павлов, Ф. И. Бескиерь, О. А. Мышко. – СПб.; "Гуманистика". – 2006. – 328 с.

27. Радыгин А. Д. Внешние механизмы корпоративного управления: некоторые прикладные проблемы / А. Д. Радыгин, Р. М. Энтов. – М. : ИЭПП, 2007. – 301 с. : с ил. – (Научные труды / Ин-т экономики переход. периода № 104 Р).

28. Радыгин А. Д. Корпоративное управление и защита прав собственности: эмпирический анализ и актуальные направления реформ / А. Д. Радыгин, Р. М. Энтов. – М. : 2001. – 270 с.

29. Радыгин А. Д. Особенности формирования национальной модели корпоративного управления / А. Д. Радыгин, Р. М. Энтов, И. В. Межераупс. – М. : 2003. – 167 с.

30. Семенов А. С. Корпоративный секретарь и общее собрание акционеров / А. С. Семенов // Акционерное общество: вопросы корпоративного управления. – 2010. – № 6. – С. 47 – 52.

31. Спасибо-Фатеева І. Корпоративне управління : (Монографія) / І. Спасибо-Фатеева, О. Кібенко, В. Борисова; за ред. проф. І. Спасибо-Фатеевої. – Х. : Право, 2007. – 500 с.

32. Хессель М. Корпоративное управление. Владельцы, директора и наемные работники акционерного общества / М. Хессель; пер. с англ. В. Миловидов. – М. : Джон Уайли энд Санз, 1996. – 240 с.

33. Цуглевич В. Н. Корпоративный менеджмент в условиях нестабильного рынка / В. Н. Цуглевич; под общ. ред. Н. П. Тихомирова. – М. : Издательство "Экзамен", 2003. – 320 с.

34. Экономико-правовые факторы и ограничения в становлении моделей корпоративного управления / [А. Д. Радыгин, Р. М. Энтов и др.]. – М. : ИЭПП, 2004. – 278 с.

35. Jensen M. Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance and Takeovers / M. Jensen // American Economic Review. – 1986. – P. 323 – 329.

36. Shleifer A. A. Survey of Corporate Governance / A. Shleifer, R. Vishny // Journal of Finance. – 1997. – Vol. 52. – P. 52.

37. Silva W. M. The Voluntary Disclosure of Financial Information on the Internet and the Firm Value Effect in Companies across Latin America [Электронный ресурс] / W. M. da Silva, L. A. de Lira Alves // Social Science Electronic Publishing.

38. Euroshareholders Corporate Governance Guidelines 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cg.org.cn/theory/zlyz/Europeinterest.pdf>.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних занять
з навчальної дисципліни
"КОРПОРАТИВНІ КОНФЛІКТИ ТА МЕТОДИ
ЇХ ПОДОЛАННЯ"**

**для студентів спеціальності 8.18010014
"Управління фінансово-економічною безпекою"
всіх форм навчання**

Укладач **Мозгова** Лариса Олександрівна

Відповідальний за випуск **Отенко** І. П.

Редактор **Овчаренко** Н. М.

Коректор **Маркова** Т. А.

План 2014 р. Поз. № 31.

Підп. до друку Формат 60×90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 1,75. Обл.-вид. арк. 2,19. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.